

## ОДРЖИВИ РАЗВОЈ ЛОВНЕ ПРИВРЕДЕ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Р. Јовановић<sup>1</sup>

**Абстракт:** У раду се полази да наша земља располаже значајним компаративним природним и еколошким условима за развој ловне привреде, посебно у брдско планинским подручјима. Ова привредна грана пружа значајне могућности да се упоредо са унапређивањем технологије узгоја различитих врста дивљачи примењује метод одрживог развоја и заштите природне средине. У овом погледу пружају се трајне основе и могућности интезивног раста производње у ловној привреди.

Наша ловишта убрајају се у најпознатије у Европи посебно ловишта крупне дивљачи (јелен, јелен копитар, муфлон, дивокоза, дивље свиње и др.). Ова привредна грана истовремено подстиче и развој туризма на спортско рекреативним основама.

Наведене и друге економске и еколошке карактеристике пружају профитабилне извозне могућности наше земље.

**Кључне речи:** одржива ловна привреда, квалитет дивљачи, извоз, заштита животне средине

### Увод

Развој појединих врста дивљачи или ловишта у целини у организованом ловству није препуштено случају. Ово је пре свега регулисано одређеним законским прописима и обавезама управљача да газдују ловиштем. У складу са концептом одрживог развоја ловне привреде одгајивачи су дужни да предузимају потребне мера аграрне политике и друге активности које чине заштитну основу ове привреде. Циљ предузимања ових мера мора бити усмерен и на обезбеђивање здраве и употребљиве хране за усхране дивљачи.

---

<sup>1</sup> Мр Раде Јовановић, Београдска пословна школа, Београд

Какво ће стање у неком ловишту или читавом подручју бити зависи од бројних чинилаца, као што су комплексни еколошки услови у ловишту, мир, обезбеђеност услова за преживљавање и размножавање одређене врсте дивљачи.

Најефикаснији начин за остварење предузетих мера је примена планског и систематског газдовања, које је базирано на познатим и важећим општим биолошким закономерностима и принципима специфичним за поједине врсте племените дивљачи. Уз све то, потребно је пуно уважавање и поштовање законских прописа и регулативе.

### Установљавање ловишта

Према постојећој законској регулативи нужно је установљавање ловишта и давање на управљање предузећа ловне привреде општеприхваћеног става да дивљач има карактер **опште национално добро**. Због тога дивљач има карактер одрживог власништво. Њом се може газдовати локална самоуправа. Коришћење дивљачи може се користити на бази лова само по унапред одређеним критеријумима у зависности од броја и потребне динамике развоја популације ловних животиња. Управо због тога ловишта се **установљавају** и у њима присутна дивљач даје на **управљање и коришћење** најподеснијим институцијама.

Установљавање ловишта почива на претпоставци да је у моменту формирања и давања на управљање стање у њему нормално у сваком погледу. Сва питања која се тичу услова у ловишту, бројног стања дивљачи, квалитета присутне дивљачи предмет су разматрања у оквирима ловно-привредне основе, коју је обавезно да има свако формирано ловиште.

Приликом установљавања ловишта треба имати у виду и размотрити следеће чиниоце: климатске прилике; биљни покривач; друге компоненте средине; облик и целину територије; економски карактер области у оквиру које ће ловиште бити установљено; јасно дефинисање односа са другим делатностима.

Надлежност за установљавање ловишта у нашој земљи припада институцијама општина. То истовремено представља и одговорност ових институција, која често није била на потребној висини. Отуда се дешавало да су приликом формирања – установљавања ловишта природне (билошке) целине дељене, а величина ловишта често одређивана, али без било каквих критеријума, или на основу неодговарајућих показатеља.

Основни захтев при формирању ловишта, према дефиницији, јесте да оно представља еколошку и економску целину. Та целина треба да буде што је могуће више омеђена природно-биолошким показатељима и величинама.

Како су и територије општина често одређиване административно, на основу чудних критеријума, тако да не чине одређену целину или колико-толико заокружено подручје, онда то чини и највећи проблем код установљавања ловишта, јер су она често и у највећем броју случајева управо у границама општина, независно од граница које би биле прихватљивије и оправданије са становишта гајења, управљања и газдовања дивљачи. Основни поступци који се подразумевају у организацији ловне привреде су:

- установљавање ловишта,
- давање на управљање – газдовање ловиштем.

Живот дивљачи и њихов опстанак у тесној су вези са природном средином коју насељавају. Међусобни односи су бројни, сложени и стално присутни. Због тога је неопходно да се познају ти односи и да се одговарајућим системом и организацијом допринесе максималном и ефикасном коришћењу услова и ресурса животне средине с једне стране и обезбеђивањем оптималних услова за дивљач, с друге стране. Све мора бити подређено основном циљу – рационалном коришћењу, како погодности средине тако и саме дивљачи.

Овај поступак се проводи у принципу расписивањем конкурса. Право учешћа имају све заинтересоване институције у складу са расположивим богатством дивљачи. Ко понуди најповољније услове и за кога се оцени да ће бити најпodesнији управљач, њему се одређено ловиште **уступа** на управљање за одређени временски период. То је најчешће на 10 година. После тога рока конкурс се понавља по истом принципу. Уколико управљач не газдује на основама прописаним у ловно-привредној основи, давалац ловишта може донети одлуку о одузимању права на управљање и уступити ловиште другоме.

У оквирима газдовања ловне привреде, поред поступка установљавања ловишта, постоји и још неколико мера које се обавезно примењују или које имају утицај на газдовање дивљачи. Међу тим мерама или поступцима треба издвојити следеће:

### **Пребројавање дивљачи**

Основна сврха пребројавања дивљачи је обезбеђивање података о бројном стању дивљачи. Практично, пребројавање је једини извор информација на коме се базирају све прогнозе и који служи за предузимање свих других мера одгајивачког карактера. Сама та чињеница довољно указује на важност пребројавања.

Пребројавање је и законска обавеза, која се обавља једном годишње, и то углавном зими.

Услови у ловишту, врста дивљачи, као и сврха употребе података, утичу на избор метода пребројавања. Од свих расположивих метода захтева се да испуне одређене услове:

- једноставан поступак примене,
- задовољавајућа тачност,
- провера и поређење са резултатима других, по условима сличних ловишта.

У принципу, пребројавање по карактеру може бити:

- "Потпуно" када су настојања усмерена да се све јединке неке врсте дивљачи у ловишту, обухвате пребројавањем.

- "Делимично" у случају да се пребројавање обавља на унапред изабраним и одређеним деловима ловишта, а добијени резултати се прерачунавају за целу територију. Из суштине овога поступка је јасно да избор правца кретања, избор делова ловишта и избор начина бројања, чине битне услове за успешно обављање пребројавања и овим поступком, тј. само делимичним обухватањем и територији и дивљачи.

Техника пребројавања дивљачи може бити: непосредним бројањем дивљачи у току кретања по ловишту, као и бројањем дивљачи на претходно начињеним авио снимцима.

Директно бројање по времену и начину бављења може бити двојако:

- организовањем већег броја лица која у току једног дана обиђу предвиђене делове или цело ловиште и обаве увид у расположиви фонд дивљачи.
- сталним целогодишњим праћењем примерака – индивидуа у једном ревиру и регистравањем њиховог броја од стране стално запослених.

### **Газдовање расположивим фондом дивљачи**

Газдовање расположивим фондом дивљачи у ловишту мора се заснивати на биолошким и економским принципима. Оно подразумева предузимање неопходних мера, у складу са репродукцијом расположивим фондом животиња јасно да свему претходи прецизно дефинисање циља гајења.

За ту сврху потребно је да се располаже неопходним подацима и информацијама. Везани за заштиту, тако и за принцип одрживог коришћења ловишта однос уважавања биолошког циклуса обнављања дивљачи.

Газдовање дивљачи мора бити такво да се обезбеди:

- оптимална густина популације дивљачи,
- оптималан однос коришћења дивљачи,
- обезбеђивања оптималне структуре расположиве популације.

Усмерено и контролисано коришћење ловишта за улов одређене врсте дивљачи, мора се заснивати на постштовању економских и еколошких критеријума.

Посматрано конкретно елементи газдовања дивљачи су:

- расположиви укупан број дивљачи,
- број дивљачи у матичном фонду,
- биолошка оптималност структуре матичног фонда дивљачи, и
- посебно у зависности од реалног годшњег прираста.

Укупан број дивљачи је по правилу онај који се установљава и прерачунава на почетку ловне сезоне. Овај број непосредно ависи од расположивог броја животиња у матичном фонду, затим нивоа прираста, као и од појаве губитака (морталитет, бесправни лов) и лова.

Број дивљачи у матичном фонду најчешће представља број на почетку репродуктивне сезоне (или на крају ловне сезоне). По правилу се утврђује пребројавањем дивљачи.

У оба случаја потребно је да се установи или бар прогнозира структура матичног фонда по старосним (узрасним) класама и по полу.

Прираст представља број подмлатка који доприноси повећању укупног бројног стања или бројног стања матичног фонда. Изражава се у процентима или у грлима у односу на укупан број женки или, правилније, у односу на број женки које су имале шансе да учествују у парењу, односно процесу репродукције.

### **Стратегија газдовања расположивим фондом дивљачи**

Најбоља "жетва" може се очеивати у свим оним случајевима када се из популације одстрањују узрасне класе најниже репродуктивне вредности.

У избору стратегије коришћења неке популације дивљачи на располагању стоје две могућности и то:

- одстранити изванштан део популације, не уважавајући узрасну структуру,

- усмерити одстрел на одређене узрасне класе или разреде.

Основни циљ сваке специфичне стратегије у избору узрасног прираштаја дивљачи састоји се у одређењу или доношењу одлуке: које класе треба одстранити из популације с циљем да се оствари максималан ефекат, рачунат било по броју, маси или вредности трофеја.

Одређивање строгих и оптималних правила и критеријума стратегије коришћења ловишта представља сложено питање у целини, па чак и онда када се могу формулисати и извесна ограничења и одредити циљна функција било у времену или простору.

Као и у предузимању других мера узгојног карактера, тако и при провођењу селекције, јасно је да свако мешање човека – одгајивача **не сме** да допринесе погоршању стања у ловишту.

Значајан допринос селекције огледа се и у достизању оптимума неке популације. "Оптимално" је управо достизање таквог односа, који обезбеђује максимални прираст, при задатом нивоу коришћења ресурса.

### Ограђена ловишта

Према усвојеној дефиницији од стране ЦИЦ, ограђена ловишта чине ограђену површину (независно од величине) која је намењена гајењу дивљачи у заточеништву.

Прихватљиво је и једно и друго тумачење ограђених ловишта, а то је:

Ограђена ловишта су ловно-продуктивне површине намењене за гајење длакаве дивљачи. Оне су ограђене трајном, сигурном и потпуном оградом, која спречава дивљач да слободно напусти ограђени простор.

У највећем броју случајева, основни циљеви ограђених ловишта су недовољно и непотпуно дефинисани.

Од система ограђених ловишта често се очекује више него што она реално могу да обезбеде или допринесу гајењу и газдовању дивљачи.

Постоје бројни и разноврсни разлози који условљавају формирање ограђених ловишта:

- удовољавање врсте дивљачи на неком подручју где је нема,
- ефикаснија производња меса, коже, длаке, рогова и парогова дивљачи,

- интензивнијим газдовањем у оградама и потом испуштањем "вишка" дивљачи у слободна ловишта и на тај начин повећање густине популације у њима,
- коришћење ограда за привремено држање ухваћене дивљачи, која је намењена продаји,
- гајење дивљачи с циљем постизања високе трофејне вредности, као примарног облика искоришћавања популације у оградима,
  - повећана сигурност понуде тржишту,
  - спречавање штета пољопривреди,
  - да служе као одређени облик зоопарка.

#### Поља за дивљач

У врло широком смислу могу бити разврстана или сврстана у ловно-узгојне објекте, како по својој намени тако и по ангажовању одгајивача дивљачи.

Основна намена ових поља је обезбеђивање додатних извора хране и то како током вегетације, тако и у преосталом делу године (зими).

Према начину коришћења, поља за дивљач могу бити:

- отворена,
- ограда.

У зависности од начина оснивања, она могу бити:

- поља са вишегодишњим засадима и усевима,
- поља сејана једногодишњим ратарским биљкама.

На вишегодишњим пољима за дивљач најчешће се саде претежно шумске врсте у облику грма или жбуна, као што су: трн, глог, дивља ружа, купине, чији се плодови могу одржати дуго током јесени и зиме. Поред тога, грмолико растиње чини скоро идеалан заклон дивљачи. Део ових поља може и треба да буде засејан и вишегодишњим ратарским усевима, као што су луцерке, детелине, чичока и други.

Једногодишња поља се редовно обрађују и засејавају скоро свим ратарским усевима. Основни прилаз је обезбеђивање зеленог конвејера. Значајан део биљне масе, који се развије, а делом и плодови, дивљач користи још током пораста, односно у току вегетације. Известан део потпуно сазри. Тај део се остави да презими, тј. да га дивљач узима током јесени и зиме, када

друге хране у ловишту нема или бар нема довољно, изузев у хранилиштима за прихрањивање. Управо овоме захтеву се мора подредити режим обраде поља за дивљач.

Распоред поља за дивљач у ловишту је од примарног значаја за њихов допринос гајеним популацијама дивљачи, као и испуњавању намене због које се поља и оснивају.

Распоред поља за дивљач у принципу треба да буде што раномернији по целој територији ловишта. Мада, уколико су извори хране у појединим деловима ловишта оскуднији, то намеће израженију потребу и већу заступљеност поља за дивљач у томе делу.

Нажалост, нема довољно сигурних података на основу којих би се могло препоручити, која површина или колико учешће поља за дивљач треба да буде у неком ловишту. На основу искуства и доступних елемената у вези са овим питањем, може се прихватити да је пожељно 0,5%, док би идеално било 1% од укупних површина да чине поља за дивљач.

### **Забране и резервати фонда дивљачи и проблеми газдовања**

Оснивање резервата или забрана представља једну специфичну меру газдовања, усмерену углавном у правцу заштите дивљачи. Потреба оснивања резервата присутна је и у нормалним, уобичајеним или оптималним условима газдовања, а императивно је неопходна у случајевима поремећене биолошке равнотеже, где је заштита дела фонда дивљачи примарна мера газдовања.

У одређивању и формирању резервата потребно је уважити и придржавати се извесних принципа:

(1) Одређивање површине резервата представља можда питање са највише дилема. Ипак, решења су могућа, ако се у обзир узима врска дивљачи коју треба штитити, стање фонда, еколошки услови ловишта, неповољна дејства (јачина, облик и број фактора) и циљ или жеља којим интензитетом обавити побољшање бројности матичног фонда дивљачи конкретног ловишта.

(2) Локацију резервата треба утврдити у складу са еколошким приликама и економским циљевима. Треба предходно утврдити расположиве услове од значаја за резервате. Они у великој мери зависе од испуњавања постављеног циља при оснивању забрана. Најбоље је, ако и када је могуће, да резерват буде у средини територије ловишта.

(3) Услови у резервату морају бити погодни за живот и редовно размножавање дивљачи. Важно је да терен забрана обилује природним заклонима у која се угрожена дивљач може склонити.



(4) На изабраним површинама треба приступити њиховом уређивању. Тај посао је усмерен на стварање оптималних услова у смислу да током године дивљач има на располагању довољно хране. Управо због тога саставна компонента резервата су поља за дивљач. Поред обезбеђивања хране, неопходно је да резерват буде тако уређен и у њему проведен поступак газдовања који ће обезбедити потпуни мир.

(5) У резервату морају бити изграђени ловно-узгојни као и ловно-технички објекти, који су потребни за нормално функционисање тога дела ловишта, без обзира што се лов не обавља **стално**. За повремени излов такви објекти су потребни и неопходни.

Газдовање дивљачи у резервату примарно је усмерено на очување и заштиту процењеног фонда дивљачи. Ипак, велика и неопростива грешка је ако се у резерватима годинама не обавља одстрел и не излучују непожељне и неквалитетне индивидуе. Штете које због тога могу настати су велике. Испољавају се у неконтролисано повећању бројности односно густине популације, поремећеном односу полова, израженој миграцији на друга подручја, па све до појаве знакова слабљења и снижавања животне способности заштићеног дела популације. Евентуалне негативне последице могу бити спречене сталним праћењем ситуације у резервату и предузимањем корективних мера и потребних захтева, све до повремених одстрела извесног броја дивљачи, када то прилике захтевају.

У газдовању дивљачи може се рећи да су два питања суштинског карактера која захтевају решавање, и то:

- поправка станишта и популација,
- контролисани одстрел.

Интервенције у станишту су бројне почев од контроле еколошких услова до могућности исхране, која може бити различито решена. Питање исхране дивљачи у ловиштима се некад може бити веома проблематично. Посебно са становишта билошке репродукције оптималног броја дивљачи.

Идеалан поступак газдовања је онај када дивљач не треба хранити. Међутим, присутни су многи разлози када се дивљач мора хранити. При томе се чине и одређене грешке. Некада се дивљач храни с циљем да се смање штете. То је погрешно јер се штете повећавају. Храњењем се повећава концентрација дивљачи, а тиме чине и веће штете. Поред тога доприноси се и већим штетама на самој дивљачи, јер се стварају услови за лакше преношење болести, а део популације је и лак плен штеточина.

Поправка постојећих популација треба да буде примарно усмерена на стварање услова за повећање репродуктивних односа, узгојног одстрела и тек потом уношења дивљачи.

Уношење дивљачи је значајна мера газдовања која ће дати ефекте само ако се разумно примењује. У противном, могуће су и одређене замерке овом поступку. Уношење дивљачи из одгајивалишта изазива у извесном степену измену генетичке структуре популације. Сигурно је да ће унета дивљач изазвати промене постојеће биоценозе. Коначно, треба имати у виду да ће унета дивљач неке од својих особина мање испољити у слободном ловишту. Контролисани одстрел – битна је мера газдовања, где се мора уважавати расположива површина ха/ловцу која је различита.

### **Закључак**

У предходној анализи сагледана су углавном важнији аспекти одрживог развоја ловне привреде. У том циљу указано је на расположиве природне ресурсе у функцији развоја ловне привреде на одрживим основама. Ловна привреда на одређеном природном станишту мора се усмеравати на принципима доследног уважавања еколошких услова, циклуса биолошког обнављања и критеријума одрживог коришћења фомираног фонда дивљачи.

### **Литература**

1. Гајић, И.; Значајнији параметри продуктивности и њихове фенотипске повезаности у популацији фазана *Ph. Colchicus* sp. (докторска дисертација), архив за пољ. науке, XXVIII, 101, 91-132. 1975.
2. Гајић, И.; Биолошке основе сточарства. Пољ. фак. Земун 1990.
3. Група аутора, Клеточное разведение соболеи, Москва, 1979.
4. Drew, K.R.; Deer farming in New Zealand. Edmonton Inter. Wildlife Ranching Conf., 1-7; 1990.
5. Енциклопедија ловства. Књига 1 и 2. Београд – Нови Сад, 1991.

UDC: 639.1.05:574

**CONSTANT DEVELOPMENT OF HUNTING ECONOMY  
(SHOOTING SPORT) AND PROTECTION  
OF LIFE ENVIRONMENT**

Rade Jovanovic, M.Sc.  
Belgrade business school, Belgrade

**Abstract**

In this essay is considered that our country is rich in important comparative natural and ecologic conditions for hunting economy development, especially in regions of hills and mountains. This economy sector provides method of constant development and protections of life environment parallel with technology of grow development of different kinds of venison (wild animals). This provides permanent possibility and base for intensive increase of production in hunting economy.

Our hunting-ground is one of the most popular in Europe, especially for large animals (deer, hoofed deer, alpine goat, wild pig etc.). This economy sector also provides development of sport and recreation base of tourism.

This and some other economic and ecologic characteristics provides profitable export possibility of our country.